

**Ersoy, Feyzi (2012), *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*,
Gazi Kitabevi, Ankara, 566+XXVII s.,
ISBN: 978-605-344-017-8**

Zeynep Aslan*

Bir dilin çeşitli sebeplerle kendi içinde kapalı ve diğer dillerin etkisinden uzak kaldığı istisnai durumlar dışında, dillerin birbirlerini etkilememesi neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla dil ilişkisi, bir dilin bütün dil tarihiyle doğru orantılı bir kavram olarak dikkat çekmektedir. Meseleye Türkçe ve diğer dünya dilleriyle ilişkisi açısından bakıldığında, Türkçenin tarihî derinlik ve coğrafi genişlik bakımından çok zengin bir birikime sahip olduğu görülmektedir.

Türklerin tarih boyunca çeşitli milletlerle temaslarda bulunması sonucunda Türkçenin diğer dillerle etkileşim içerisine girmesi kaçınılmaz olmuştur. Söz konusu etkileşim, tarihî dönemler için tanımlanabildiği gibi elbette günümüzde de tespit edilebilmektedir. Bu bakımdan gerek tarihî dönemlerde gerekse günümüzde dil ve kültür ilişkilerinin nasıl, ne şekilde ve ne boyutta olduğu üzerine yapılan Türkoloji çalışmaları günden güne artmaktadır. Türkçenin diğer dillerle ilişkisine dair yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: SÜLEYMANOĞLU YENİSOY, Hayriye (1998), *Tarih Boyunca Slav-Türk Dil İlişkileri (Türkçede ve Öteki Türk Lehçelerinde Slav Leksik Unsurları)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; JOHANSON, Lars (2002), *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler*, Çeviri: Nurettin Demir-Emine Yılmaz, Ankara: Grafiker Yayınları; JOHANSON, Lars (2007), *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, Çeviri: Nurettin Demir, Ankara: Türk Dil Kurumu; KARAAĞAÇ, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, ÇELEBİ, Nazmiye (2010), *Kıbrıs Türk Ağızlarında Dil İlişkisi İzleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Musa Duman, Basılmamış Doktora Tezi...

Yukarıda belirtilen hacimli eserlerin yanı sıra makale düzeyinde de epey çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır: EREN, Hasan (1995), "Türkçedeki Ermenice Alıntılar", *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 524; KARAAĞAÇ, Günay (2001), "Türk-Ermeni Dil İlişkileri", *Yeni Türkiye (Ermeni Sorunu Özel Sayısı)*, Mart-Nisan 2001, Sayı: 38, s. 967-973; ŞÇERBAK, Aleksandr Mihailoviç (2011), "Türk-Moğol Dil İlişkileri (Dillerin Birbirinden Etkilenme

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, z.aslan@gazi.edu.tr

ve Birbirlerine Karışma Sorunu Üzerine)”, Çeviri: Leyla Babatürk, *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 25, s. 9-32; DERJAJ, Adriatik (2010), “Arnavutça-Türkçe Dil İlişkileri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Eylül 2010, Cilt: 18, Nu:3, s. 991-996; ÇAKMAKLI, Gaffar (2011), “Ermeni-Türk Dil İlişkileri”, *Karadeniz Dergisi*, Sayı: 10, s. 193-203; LEVIN, Gerasim (2013), “Yakut Dilinin Eski Türkçe, Doğu Türkçe Lehçeleri ve Moğol Dilleri ile Tarihî Bağlantıları”, *Karadeniz Dergisi*, Sayı: 16, s. 133-143...

Türkçenin diğer dillerle ilişkisine dair kapsamlı çalışmalardan biri de “*Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*” adlı eserdir.

Türkçe - Moğolca - Çuvaşça ilişkilerinin Altayistik ekseninde değerlendirildiği eser, Doç. Dr. Feyzi Ersoy’un Şubat 2008’de tamamladığı doktora tezinin kitap hâline getirilmiş şeklidir. Ersoy’un 1999 yılında yaklaşık bir ay Çuvaşistan’da, 2003-2004 yılları arasında ise yaklaşık bir yıl Moğolistan’da bulunmuş olması, çalışmanın ön hazırlık aşamasını oluşturmaktadır.

“Söz Başı” bölümünde bu çalışmanın Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmasının gündeme geldiği ve hatta bu yolda Türk Dil Kurumu raportörleri tarafından incelendiği, ancak aradan epey zaman geçmesine rağmen bunun gerçekleşmediği bilgisi yer almaktadır. Eser, bu gecikmenin ardından 2012 yılının Aralık ayında *Gazi Kitabevi* tarafından basılmış ve ilgililerin yararına sunulmuştur.

Eser; *Söz Başı* (s. xvii-xix), *Kısaltmalar* (s. xx-xxiv), *Çalışmada Kullanılan Harf Karakterleriyle İlgili Açıklamalar* (s. xxv-xxvii) ve *Giriş* (s. 1-70) başlıklarının ardından *Ses Bilgisi* (s. 71-218), *Şekil Bilgisi* (s. 219-340), *Kelime Bilgisi* (s. 343-364) ve *Söz Dizimi* (s. 501-534) şeklinde dört bölüm ile *Sonuç* (s. 535-542) ve *Kaynakça*’dan (s. 543-566) oluşmaktadır.

Eserin *Giriş* kısmı beş alt başlık içermektedir:

1. *Dil İlişkisi Kavramına Kısa Bir Bakış*: Bu başlık altında canlı bir varlık olarak dilin kendisinin iletişim esnasında değişmesi, gelişmesi ve farklılaşmasının kaçınılmaz olduğu belirtilmiş ve dil ilişkileri konusunda ele alınan alıntı, alt katman, üst katman, yan katman, kod kopyalama, karma dil, pidgin, kreol gibi terimler açıklanmıştır.

Yazar, dildeki ortaklık arayışlarının genellikle *genetik, alansal* ve *tipolojik* olmak üzere üç şekilde incelendiğini ifade etmiş ve buna bağlı olarak Türkçenin Çince, Arapça, Farsça ve Moğolca gibi dillerle etkileşiminin bu üç maddeden hangisiyle açıklanabileceği konusunun hâlen netlik kazanamamış olduğunu dile getirmiştir.

2. *Türk Diline Genel Bir Bakış*: Burada Türklerin ana yurdu, Hazar Denizi’nin kuzey doğusundan başlayıp Aral ve Balkaş Göllerini de içine alarak Tanrı, Altay ve Sayan Dağlarına dek uzanan bir coğrafya şeklinde tarif edildikten

sonra Türk dili tarihi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Türkçe-Sümerce ilişkisi, Hunların Türk olup olmadığı meselesi, Köktürkler ve onlardan kalan yazıtlar ile Uygurlar ve onlardan kalan dil malzemeleri üzerinde durulmuş ve bunların akabinde Türk dilinin gelişim çizgisinden söz edilmiştir. Bu bilgilerin ardından araştırmacıların Türk dilinin tarihî ve yaşayan lehçelerini ne şekilde sınıflandırdıklarına da değinilmiş ve Talat Tekin, Rona-Tas ve Johanson'un lehçe tasniflerine yer verilmiştir.

3. *Moğol Dili ve Tarihine Genel Bir Bakış* alt başlığı, dört alt başlık içermektedir:

3.1. *Türk-Moğol İlişkilerinin Tarihî Perspektifi*: Moğol adının siyasi bir birliğin adı olarak ilk kez 12. yüzyılda ortaya çıktığını belirten Ersoy, Cengiz Han öncesi dönemlerde Proto-Moğollardan söz edilebildiğini ifade etmiştir. Tarihçilerin görüşleriyle genişletilen bu bölümde Türk-Moğol ilişkilerinin tarihî derinliği üzerinde durulmuştur.

3.2. *Moğolca ve Moğol Dili Tarihi*: Moğolcanın bugün ağırlıklı olarak Moğolistan, Çin ve Rusya'da konuşulan ve Altay dilleri arasında kabul edilen bir dil olduğunu ifade eden yazar, bu alt başlıkta Moğolcanın tarihî ve çağdaş lehçeleri üzerinde yapılan tasnif çalışmalarına yer vermiştir.

3.3. *Moğol Yazısının Gelişimi ve Moğolların Kullandığı Alfabeler*: Cengiz Han döneminden önce Moğollarda yazı bulunmadığını ve kaynakların çoğunda Moğolların alfabelerini 13. yüzyılda Uygurlardan aldıklarının belirtildiğini söyleyen Ersoy, Moğol yazısının kaynağıyla ilgili rivayetleri anlatmıştır. Ersoy, bu konuda çeşitli araştırmacıların görüşlerini dile getirmiş ve Moğol yazı dilinin gelişimiyle ilgili bilgiler vermiştir. Bu bölümde Moğolların geliştirdikleri ve kullandıkları alfabeler (Hyatan Yazısı, Dörvölcin Biçig, Galig Yazısı, Tod Yazısı, Soyömbö Yazısı, Hevtee Dörvölcin Yazı, Vagindra Yazısı ve Kiril Yazısı) hakkında malumat edinmek mümkündür.

3.4. *Moğol Dil Bilimi Tarihi*: 1672'de ilk Moğolca gramer ve bunu takip eden yıllarda tanıklanan gramer ve sözlük çalışmalarıyla ilgili genel bilgilerin verildiği bu bölümde Moğol dilbiliminin kurucusu Ramstedt başta olmak üzere konuyla ilgilenen diğer araştırmacılar ve çalışmaları zikredilmiştir.

4. *Çuvaş Türkçesine Genel Bir Bakış*: "Giriş" bölümünün bu kısmı Çuvaşçaya ayrılmıştır. Öncelikle Çuvaşçanın Türkologlar tarafından Eski Batı Türkçesinin bir kolu ve İdil Bulgarcasının bir devamı olarak görüldüğü belirtilmiş ve bu bağlamda kısaca Bulgar tarihinden bahsedilmiştir. Çuvaşların etnik oluşumuyla ilgili görüşlere yer veren Ersoy, İdil Bulgarlarından günümüze kalan dil yadigârları üzerinde de durmuştur. Bu dil yadigârlarından hareketle Çuvaşçanın genel Türk dili içerisindeki yeri ve lehçe tasniflerinde Çuvaşçaya

yaklaşımın ne şekilde olduğu, Çuvaşçanın tarihî gelişimi, Çuvaşlar tarafından kullanılan alfabe gibi pek çok husus ele alınmıştır.

5. *Altay Dilleri Teorisi Tarihi*: Altay dilleri teorisi, Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Korece ve Japoncanın ortak bir dilden yani Ana Altay dilinden geldiği görüşüne dayanan bir teoridir (s. 45). Söz konusu ortaklığın genetik akrabalıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı tartışmaları, Altay dillerinin coğrafyası, Altay dillerini konuşanların sayısı, Altay dillerinin yaşı, Altay dillerinin genel özellikleri, Korece ve Japoncanın teoriye dâhil edilme süreçleri gibi pek çok mesele bu kısımda ele alınmıştır. Yazarın teoriyi savunan ve ona karşı çıkan araştırmacıların görüşlerini birlikte vermiş olması, konuyu her yönüyle değerlendirme imkânı sunmaktadır.

70 sayfalık *Giriş* kısmını eserin asıl inceleme bölümleri takip etmektedir. Eserde ilk bölüm *Ses Bilgisi* (s. 71-218) bahsine ayrılmıştır.

Ses Bilgisi iki ana alt başlıktan oluşmaktadır:

1.1. *Moğolca, Türkçe ve Çuvaşça Arasındaki Ses Denklikleri* (s. 71-218)

1.2. *Ünlü Uyumu* (s. 218)

Görüldüğü üzere çalışmada ses bilgisine dair incelemeler, ağırlıklı olarak ele alınan üç dil arasındaki ses denkliklerinin detaylarına dayanmaktadır.

Moğolca, Türkçe ve Çuvaşça Arasındaki Ses Denklikleri, 21 alt başlık ve bunların her birinin detaylı alt maddelerini içermektedir. Özellikle ilk iki alt başlık, Altayistiğin önemli sorunlarını ele alması bakımından dikkate değerdir:

1.1.1. *r/z, l/ş Denklikleri ve Rotasizm/Zetasizm; Lamdasizm/Sigmatizm Tartışmaları* (s.71-119): 19. yüzyılın ortalarında W. Schott, Çuvaşça /r/ ve /l/ seslerine karşılık Türkçenin bütün lehçelerinde /z/ ve /ş/'nin bulunduğunu tespit etmiştir. Bunu takip eden dönemlerde aynı denkliğin Moğolca ve Mançu-Tunguzcada da bulunduğu açıklanmış ve böylece Türkoloji'de z/ş'nin mi yoksa r/l'nin mi asli olduğu yönünde tartışmalar başlamıştır (s. 71). Radloff, Gombocz, Nemeth, Benzing, Rona-Tas ve Eren rotasizmi; Ramstedt, Poppe, Talat Tekin ve Doerfer zetasizmi savunmuşlardır.

Yazarın söz konusu tartışmaya ilişkin ihtiyatlı bir yaklaşım sergilediği görülmektedir: “Ülkemizdeki araştırmacılar, genellikle r ve l'nin z ve ş'den daha eski olduğunu kabul etmiş görünmektedirler. Eldeki veriler bunu doğrular nitelikte olsa da yazılı malzemenin çok yeterli olmaması ve tabiatıyla ses kayıtlarının yokluğu kanaatimizce kesin hüküm vermeyi yine de güçleştirmektedir.” (s. 96).

Bu bölümde çeşitli araştırmacıların görüşlerine ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş, tartışmalarda kullanılan örnekler ayrı madde başlılarıyla listelenmiş ve son olarak Eski Türkçe-Çuvaşça-Çağdaş Moğolca arasında bu denkligi sağlayan

kelimelerin listesi verilmiştir. Meselenin değişik açılardan ele alınıp sağlıklı veriler doğrultusunda ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir.

*1.1.2. Ana Altayca *p- Meselesi* (s. 119-134): Ana Altayca kelime başı *p- denklğini ilk olarak 1916'da Ramstedt göstermiştir. Ramstedt, *Orta Moğolca h: Mançuca f: Nanayca p: Evenkice ve Evence h: Türkçe Ø* denklğini göstermiş ve bu seslerin kaynağını *p- olarak göstermiştir (s. 119). Doerfer'in 1968'de Halaççayı ilim dünyasına tanıtması ve $p > f > h > Ø$ gelişmesini savunması meseleye önemli katkılar sağlamıştır. Talat Tekin, Sema Barutçu Özönder ve Gürer Gülsevin'in meseleye dair çalışmalarında Doerfer'in görüşlerini sorguladıkları, eksik ya da çelişkili buldukları yönleri ifade ettikleri görülmektedir.

Ana Altayca *p- meselesinin ilk ortaya çıkışı ve görüşlerin ne şekilde geliştiği üzerine detaylı bilgilerin verildiği bu kısımda pek çok araştırmacının meseleye eğildiği, ancak kesin bir çözümün sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda sözü edilen iki meselenin ardından 19 alt başlıkla devam eden ses bilgisi incelemesi, Klasik Moğolcada yer alan bir sesin Çağdaş Moğolca, Eski Türkçe ve Çuvaşçayla karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Çalışmada ses denkliklerine dair açıklamalar yapılmış ve bu denklikleri örnekleyen kelimeler listelenmiştir.

Ses Bilgisi bölümü yazarın *Ünlü Uyumu* (s. 218) konusuna kısaca temas etmesiyle son bulmaktadır. Bu konuya yalnızca yarım sayfa ayrılmış olması zengin incelemelerin yer aldığı eserde bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir.

Eserin ikinci bölümünde *Şekil Bilgisi* (s. 219-341) yer almaktadır.

Baskakov'a göre iki dil arasındaki morfolojik benzerliklerin çokluğu söz konusu dillerin akrabalığını açıklayan önemli bir noktadır. Çünkü akraba olmayan dillerde karşılıklı ilişki morfoloji seviyesinde değil leksikoloji seviyesinde olmaktadır (s. 219). Altay dilleri teorisinin önemli muarızlarından biri olan Şçerbak, Moğolca ve Türkçe arasındaki morfolojik benzerliklerin sonradan oluşan şekiller ve karşılıklı etkileşimin sonucu olduğunu savunmaktadır (s. 219-220). Ersoy da yapım eklerindeki ortaklıkların pek çoğunun karşılıklı ödünçleme olarak yorumlanabileceği görüşündedir (s. 220).

Şekil bilgisi incelemesi yapım ekleriyle başlamaktadır: *2.1. Yapım Ekleri* (s. 220-248).

Yazar yapım eklerini önce türlerine göre başlıklandırmış, daha sonra her bir yapım ekinin Eski Türkçe, Klasik Moğolca, Çağdaş Moğolca ve Çuvaşçadaki şekillerini vermiştir. Yapım eklerinin karşılaştırılmasında bir ekin Klasik Moğolcada bulunurken Çuvaşçada bulunmaması gibi olası durumların da göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Gerekli açıklamaların ardından incelenen dillerde eklerin kullanımlarıyla ilgili örneklere yer verilmiştir.

Yapım eklerinden sonra Eski Türkçe, Klasik Moğolca ve Çuvaşçada isim çekim ekleri (s. 249-292) incelenmiştir. Eklerin kullanım özellikleri örneklerle açıklanmıştır.

İsim çekim eklerinin ardından fiil çekim eklerinin karşılaştırmalı incelendiği görülmektedir (s. 292-305). Türkçede ve Moğolcada fiil çekiminin özelliklerine dair tespitler örneklerle açıklanmıştır. Haber kipleri ve tasarlama kiplerinin Eski Türkçe, Moğolca ve Çuvaşçadaki şekilleri örneklerle gösterilmiştir.

Şekil bilgisi, sıfatlar (s. 307-317) ve zamirlerin (s. 317-341) Eski Türkçe, Moğolca ve Çuvaşçadaki şekillerinin karşılaştırmalı incelemeleriyle son bulmaktadır.

Eserin üçüncü bölümünde “Kelime Bilgisi” (s. 343-500) yer almaktadır. Çalışmanın en hacimli bölümü olan *Kelime Bilgisi*, “3.1. Önceki Çalışmalara Genel Bir Bakış” (s. 343-364) ve “3.2. Ortak Kelimeler Listesi” (s. 364-500) şeklinde iki alt başlıktan oluşmaktadır.

Önceki Çalışmalara Genel Bir Bakış, kelime bilgisi incelemesinin teorik alt yapısının ortaya konulduğu kısımdır. Yazar, konuya ilişkin yapılan çalışmalardan söz etmiş ve bu çalışmalardan yararlanarak “Ortak Kelimeler Listesi” bölümünü oluşturmuştur.

3.1. Önceki Çalışmalara Genel Bir Bakış: Yazar, Türkçe ve Moğolca arasında en fazla üzerinde durulan konunun kelime alışverişleri olduğunu söylemektedir (s. 343). Dil akrabalığında temel kelimelerin büyük önem taşıdığını düşünen Doerfer, Altay dillerinde *göz*, *ağız*, *burun*, *dil* gibi temel kelimelerin ortak olmadığını, dolayısıyla bu teorinin kabul edilemeyeceğini ifade etmektedir. Clauson da Türkçe, Mançuca ve Moğolca arasındaki temel kelimelerdeki ortaklıkların çok az olmasının sebebini ödünçleme olarak değerlendirmektedir. Öte yandan Clauson, Türkçe ve Moğolca kelimelerdeki yapı farklılıklarına da dikkat çekmiş ve Türkçe, Moğolca ve Mançuca arasındaki akrabalığı geçersiz saymıştır. Ahmet Temir ise akrabalığın belirlenmesinde temel kelimelerin ortaklığının ölçüt alınmasını kesin bir delil olarak kabul etmemektedir.

Yazar, önceki çalışmaları şu şekilde gruplandırmıştır:

3.1.1. Türkçedeki Moğolca Unsurlar Üzerine Yapılan Çalışmalar (s. 348-357): Bu konuda yapılan çalışmalar on başlık hâlinde değerlendirilmiştir. “*Eski Türkçedeki Moğolca Unsurlar*” üzerine Tuncer Gülensoy, L. V. Clark, J. R. Krueger’in çalışmalarından söz edilmiştir. “*Çuvaş Türkçesindeki Moğolca Unsurlar*” üzerine Rona-Tas’ın, “*Çağataycadaki Moğolca Unsurlar*” konusunda Osman Fikri Sertkaya ve Eva Kincses Nagy’un, “*Kumancadaki Moğolca Unsurlar*” konusunda Poppe’nin, “*Osmanlıcadaki Moğolca Unsurlar*” konusunda Osman Nedim Tuna’nın, “*Anadolu Ağızlarındaki*

Moğolca Unsurlar” konusunda ise Tuncer Gülensoy’un çalışmaları hakkında bilgiler verilmiştir. “*Azerbaycan Türkçesinde Moğolca Unsurlar*” konusunda Ahmet Caferoğlu ve Claus Schönig’in, “*Kırgız ve Kazak Türkçelerindeki Moğolca Unsurlar*” konusunda Poppe ve S. Sıdıkov’un, “*Tatar ve Başkurt Türkçelerindeki Moğolca Unsurlar*” konusunda E. F. İşberdin ve Eva Csaki’nin, “*Sibirya Türk Lehçelerindeki Moğolca Unsurlar*” konusunda ise Hasan Eren, Stanislaw Kaluzynski, Poppe, V. İ. Rassadin, Uuganbayar Myagmarsüren, Baiarma Khabtagayeva’nın çalışmalarından söz edilmiştir.

3.1.2. *Moğolcadaki Türkçe Unsurlar Üzerine Yapılan Çalışmalar* (s. 357-359): Bu konuda B. Ya. Vladimirtsov, Poppe, Clauson ve Tuncer Gülensoy’un çalışmalarından söz edilmiştir.

3.1.3. *Diğer Çalışmalar* (s. 359-364): Yazar, öncelikle Türkçe ile Moğolcanın paralellliği üzerine yapılan leksik malzemelerle ilgili çalışmaları, daha sonra Altay dillerindeki bazı kelime ya da kelime türleri esas alınarak yapılan çalışmaları ele almıştır. Son olarak yazar, Türkçenin ve Çuvaşçanın etimoloji sözlüklerinden yola çıkılarak ortaya konulan malzemelerle ilgili çalışmalardan söz etmiştir.

3.2. *Ortak Kelimeler Listesi*: Bu liste yazarın Eski Türkçe, Moğolca ve Çuvaşçada ortak olduğunu düşündüğü kelimelerden oluşmaktadır.

Yazar listeyi oluştururken önce Günay Karaağaç tarafından Türkçeye çevrilen Lessing’in Klasik Moğolca sözlüğünden Türkçe olduğunu düşündüğü kelimeleri fişlediğini, daha sonra bu kelimelerin Türkçe karşılıklarını Divânu Lügâti’t-Türk ve Kutadgu Bilig indeksleri ile Eski Uygurca sözlüklerde aradığını, Çuvaşça kelimeler için ise Çuvaşça-Rusça sözlükleri kullandığını belirtmektedir. Kelime listesini Moğolca-Türkçe sözlükteki alfabetik sıraya göre dizdiğini ifade etmektedir. Kelime listesini hazırladıktan sonra leksik malzeme sunan makale ve çalışmaları da gözden geçirdiğini belirten yazar, yararlandığı kaynakları liste hâlinde vermiştir.

Eski Türkçe, Moğolca ve Çuvaşçada ortak olan kelimeler listesinde 777 kelime bulunmaktadır. 109 türemiş kelime ile birlikte bu sayı 886’ya ulaşmaktadır. Bazı kelimelerin kökenlerine dair araştırmacıların görüşleri ise dipnotlarda verilmiştir.

Ortak Kelimeler Listesine Ekler başlığı altında Lessing esasında hazırlanan 777 kelime listeye ilaveler yapılmıştır. Şçerbak’tan 203, Tuncer Gülensoy’dan 37 ve Clauson’dan 1 kelimenin ilave edilmesiyle listedeki ortak kelimelerin sayısı 1018’i bulmaktadır.

Yazar, ortak kelimeler listesinde verdiği 777 madde başı ve 109 türemiş kelimeyi hangi kategoride değerlendirdiğini göstermek amacıyla ayrıntılı bir tablo şeklinde sunmuştur (s. 469-489). Yazarın ortak kelimelerin ayrıntılarıyla

ilgili tablosunu şu şekilde göstermek mümkündür:

1.	isim			2	B			
...								
5.	isim	fiil			A			
...								
10.	isim		vücut, organ	1	A			*
...								
13.	isim		hayvan		A		ET	
...								
777.		fiil				KTS		+

Tablonun ilk sütununda kelimelerin daha önce verilen listedeki sıra numaraları verilmiştir. Yazar, tabloya kelimeleri tekrar yazmak yerine burada sadece sıra numaralarını vermeyi yeterli görmüştür. Dolayısıyla ortak kelimeler listesi ile tablo birbirini tamamlamaktadır.

Yazar, tabloyu şu şekilde açıklamaktadır (s. 468-469):

İkinci sütunda isimler, üçüncü sütunda ise fiiller, zamirler ve ünlemler yer almıştır. Araştırmacılar zaman zaman bir fiil ile bir ismi eşleşmişlerdir. Bu tür durumlarda ortak kelimenin türü hem isim hem de fiil diye belirtilmiştir. Dördüncü sütunda isimlere leksik sınıflandırmada hangi kategoride yer verildiği belirtilmiştir. Dördüncü sütunda boş bırakılan satırlar “diğer isimler” başlığı altında değerlendirilen isimlerdir. Beşinci sütundaki rakamlar kelimenin türemiş şekillerinin listede olup olmadığını varsa kaç tane olduğunu ifade etmektedir. Altıncı sütundaki A, denkleğin KM/ÇM/ET/Çuv.’da; B, KM/ÇM/ET’de; C de KM/ÇM/Çuv.’da olduğunu göstermektedir. Yedinci sütun, Eski Türkçede karşılığı bulunamayan Moğolca kelimeler için sırasıyla başvurduğumuz Kıpçakça ve Çağatayca Sözlükleri, Tarama Sözlüğü’nü; Kâmûs-ı Türkî’yi, Osmanlıca Redhouse’u ve nihayet Türkçe Sözlük ile Derleme Sözlüğünü göstermektedir. Sekizinci sütun, daha önceden bulunan denklilere bizim ilavelerimizi göstermektedir. Burada özellikle araştırmacılarla daha önceden Eski Türkçe ve Moğolca arasında gösterilen denklilere, Çuvaşçadan ilaveler yapılmıştır. Eğer denklige Çuvaşçadan bir katkı sağlanmışsa bu Çuv. kısaltmasıyla gösterilmiştir. Dokuzuncu ve son sütundaki artılar (+) ise taranan kaynaklarda görülmeyen ve ilk defa tarafımızdan ortaya konulduğunu düşündüğümüz denklilere işaret edilmektedir. Yıldız işareti (*) ise türemiş kelimelerdeki söz konusu aynı durum için kullanılmıştır.

Tablonun analizine ilişkin çeşitli değerlendirmelerde bulunan Ersoy, 777 kelimeyi ve bunların 568’ini oluşturan isimleri leksik bir sınıflandırmayla ayrı bir tabloda göstermiştir (s. 490-491).

Ersoy, Morris Swadesh’in 100 kelimelik temel kelime listesini esas alarak bu kelimeleri Klasik Moğolca, Çağdaş Moğolca, Çuvaşça ve Eski

Türkçeye mukayese etmiştir. 493 ve 496. sayfalar arasında bir tabloyla verilen mukayeseden çıkan sonuca göre Türkçe ve Moğolca arasında %44 oranında benzerlik vardır (s. 496-499). Ersoy, bu 100 kelimeyi bir başka tablo üzerinde leksik bir sınıflandırmayla da karşılaştırmıştır. Buna göre de Moğolca, Çuvaşça ve Eski Türkçe arasında %41 oranında ortaklık vardır (s. 497).

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü *Söz Dizimi'dir* (s. 501-534). Söz dizimi incelemesinde önce *Kelime Grupları* (isim tamlaması, sıfat tamlaması, bağlama grubu, sayı grubu, ünlem grubu, edat grubu, tekrar grubu...) ele alınmıştır.

Kelime grubu incelemesinde “saat” bildiren kelime gruplarındaki yapı farklılıklarına ayrı bir madde ayrılmış olması dikkate değerdir. Yazarın verdiği bilgilere göre Türkiye Türkçesinde “saat” kelimesi sayı isimlerinin önünde yer alırken (*saat ikide* vb.) Moğolca ve Çuvaşçada sayı isimlerinden sonra (Çuv. *iki sehetre* vb.) kullanılmaktadır (s. 523).

Kelime gruplarının Eski Türkçe, Klasik ve Çağdaş Moğolca ile Türkiye Türkçesinde karşılaştırılmasının ardından *Cümle* konusuna geçilmiştir. Cümle yapılarının ve fiil-tamlayıcı ilişkilerinin incelenmesinden sonra cümlenin öğeleri ele alınmıştır.

Çalışmanın *Sonuç* bölümünde ses, şekil, kelime bilgisi ve söz dizimi bölümlerinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır. Sonuçlara dair değerlendirmelerde bulunan yazar, Türkçe ile Moğolca arasındaki benzerlik ve farklılıkların arkasında yatan sebeplerin neler olabileceği sorusunu *Ercilasun'un Moğolcanın kreol bir dil olduğu hususundaki görüşü* ile cevaplamaktadır. *Ercilasun'a göre Moğolcanın üst katmanı Türkçenin r koluyla akrabadır* (s. 542). Yazar, bu konuda Ercilasun'la aynı görüşü paylaşmaktadır.

Yazar, sonuç olarak Çuvaşçayı Türkçenin bir kolu olarak gördüğünü belirtmektedir (s. 542).

Çalışmada Türkçe-Moğolca dil ilişkileri, Çuvaşçayı da içine almak suretiyle geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Eser Türkoloji'nin önemli meselelerini zengin veriler ışığında ele alıp irdelemesi yönüyle önem arz etmektedir. Ortaya konulan sonuçlar, ele alınan meselelere önemli ölçüde çözümler sunduğu gibi daha sonra yapılacak çalışmalara da zemin hazırlar niteliktedir.

Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça adlı eser, Türkoloji öğrencileri başta olmak üzere bu alanda çalışma yapan herkesin yararlanabileceği bir kaynak özelliği taşımaktadır. Ersoy'a bu çalışmasından dolayı teşekkür ediyor, başarılarının ve kıymetli eserlerinin devamını diliyoruz.